

CAPUT VIII

Christum non pertulisse penas damnatorum.

Altera sententia est ejusdem Calvini lib. II Inst. cap. 16. §. 8, 9, 10, 11 et 12, in Catechismo parvo, in Psychopannychia, et in Harmonia Evangelica ad cap. XXVII Matthei, ubi docet, Christum dici descendisse ad inferos, quia passus est dolores animarum damnatarum.

Ut autem id facilius intelligatur, quadam annotanda sunt. Ac primum observandum est, apud Calvinum nullum esse locum subterraneanum pro impiis, nec Purgatorium, nec etiam Limbum Patrum. Nam lib. II Inst. c. 16. §. 9. dicit, esse pueriles fabulas ista omnia, de qua re paulo post tractabimus. In lib. autem III Inst. cap. ult., et in Psychopannychia docet, nihil esse aliud penas damnatorum, quam terrorem, et anxietatem conscientie cogitantis, Deum sibi esse iratum et infestum.

Nota secundo. Christum secundum Calvinum descendisse ad inferos, quia apprehendit Deum tamquam sibi iratum, et infensum propter nos, et ex metu salutis propriae amittendae incredibilem anxietatem animi passus est, qualem pateretur qui sciret, se in aeternum esse periturum: unde etiam verba desperationis eum protulisse affirmat lib. II Inst. cap. 16. §. 10: «Duros in anima cruciatus, inquit, damnati ac perditii hominis pertulit.» Et §. 11. dicit, eum non fuisse securum de salute. «Christus ergo, inquit, cum lacrymis et clamore valido orans, a metu suo exaudiri, non ut a morte sit immunis, sed ne absorbeat ut peccator, quia illic personam nostram gerebat. Et certe nulla fingi potest magis formidabilis abyssus, quam sentire te a Deo derelictum, et alienatum, et cum invocaveris, non exaudiri, perinde ac si in tuam perniciem ipse conspiceret.» Et infra: «Ita cum Diaboli potestate, cum mortis horrore, cum inferorum doloribus manum conserendo, factum est, ut referret de illis victoriam.» Et §. 12:

(1) Matth. XXVII, 46.

«Hic, inquit, nebulones quidam, licet indocti, malitia tamen magis, quam inscitia impulsu clamitant, me atrocem facere Christum injuriam, quia minime consentaneum fuerit, eum de animae salute timere etc.» Item in Harmonia explicans XXVII. cap. Matth. dicit, Christum non quidem desperasse, tamen emisisse vocem desperationis, cum ait: *Deus, Deus meus, ut dereliquisti me* (1).

Nota tertio. Secundum Calvinum Christum coepisse versari in inferno illa hora, qua in horto coepit contristari et orare: deinde profundius descendisse, quando in cruce clamavit: *Deus, Deus meus* etc denique profundissime, quando coram Dei tribunali comparuit tanquam reus aeternae mortis, et severissimum judicium irati Dei sustinuit. Ita docet lib. II Inst. cap. 16. §. 12: «Si nunc, inquit, roget quispiam, an tunc descendit Christus ad inferos, cum mortem deprecatus est: respondeo, hoc fuisse exordium unde colligi potest, quam diros et horribiles cruciatus perpessus fuerit, cum se ad tribunal Dei reum stare cognosceret nostra causa.» Haec ille. Et quamvis non aperte dicat, quamdiu fuerit in inferno, tamen innuit, fuisse usque ad resurrectionem.

Nota quarto. Calvinum tribuere huic poenae infernali totam fere nostram redemptionem, ita ut sine hoc descensu ad inferos, mors in cruce non fuerit futura ullius pretii. Ita enim loquitur lib. II Inst. cap. 16. §. 10: «Nihil, inquit, actum erat, si corporea tantum morte defunctus fuisset Christus: sed operæ simul pretium erat, ut divinae ultionis severitatem sentiret.» Et infra: Unde etiam eum oportuit cum inferorum copiis, aeternaeque mortis horrore, quasi consertis manibus luctari.» Similia repetit, et fusius in c. XXVII Matth.

Haec est Calvinii sententia, quam videntur etiam ex parte sequi Melancthon et Brentius. Siquidem Melancthon in loc. cap. de Filio, bis dicit, Christum luctatum gravissime cum tentatione de abjectione. Brentius in c. II. Act dicit, Christum passum esse dolores inferni. Et in lib. de Chr. Majest. in II par., ubi agit de Ascensione, nihil aliud fere docet, quam inferos non esse certum aliquem locum, sed statum damnatorum. Imo addit, ubique esse inferos, ubi sunt impii, qui tentantur de aeterna sua damnatione.

Et hinc tandem processit illa incredibilis

blasphemia cujusdam apostatae, cujus meminit Joannes Cochleus in act. Luth., et Laurentius Surius in hist. anni 1527. qui asseruit, Christum desperasse et esse damnatum: et forte in poenam hujus peccati Calvinus in morte desperavit, et maledixit diei, quo libros scribere coepit, ut in ejus vita legimus cap. 22: «Daemionibus, inquit Auctor, invocatis, jurans, execrans, et blasphemans, misere expiravit: cujus illi testimonium perhibuere, qui decumbenti ad extremum usque habitum ministrarunt. Imo hoc etiam, quod diem atque horam detestatus sit, et execratus, quam unquam studiis, vel descriptionibus impendisset.» Haec Hieronymus Hermes Bolsec, Mericus Lugdunensis, qui Calvinii vitam scripsit.

Refellitur haec nova et inaudita impietas. Primo, quia Scripturae totam salutem nostram tribuunt sanguini et morti corporali ipsius Christi, et post mortem corporalem nullam ulterius poenam agnoscent. Philip. II: *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque, ad mortem, mortem autem crucis: propter quod Deus exaltavit illum* etc. (1).

Vides, hic nullam mentionem fieri inferorum, sed obedientiae usque ad mortem omnia tribui, et mox subjungi exaltationem. Item Psal. XXI et Isa LIII, describuntur sigillatim omnes Christi afflictiones: nulla autem mentio inferni. Matth. XX, Marc. X, Luc. XVIII, praedicat Dominus Apostolis passionem suam, et nominat Flagella, sputa, crucem, mortem, et subjungit continuo: *Et tertia die resurget.* Et ubi, quaeso, reliquit dolores damnatorum, et cruciatus gehennae? Rom. V: *Commendat autem charitatem suam in nobis, quia cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Ephes. I: *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus.* Colos. I: *Pacificans per sanguinem crucis ejus sive quae in terris sive quae in caelis sunt.* Heb. IX: *Per proprium sanguinem introiit semel in sancta, aeterna redemptione inventa.* I. Pet. I: *Non corruptibilibus, auro, vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati et incontaminati Christi.* I. Jo. I: *Sanguis ejus emundat ab omni peccato.* Denique Apoc. V. Sancti clamant in caelo: *Redemisti nos Deo in sanguine tuo, etc.* (2).

Vide ergo quam sit verum quod dicit Calvinus, corporali morte Christum nihil egis-

se, sed inferni doloribus, cum Scripturae passim inculcent, nos Christum morte redemptos: dolorum autem inferni ne meminerunt quidem. Nam quae loca pro se Calvinus adducit, paulo post demonstrabimus, nihil ad rem propositam facere.

Secundo probatur ex circumstantiis passionis Christi. Nam si ab oratione illa in horto, usque ad resurrectionem Christus fuit in inferno, et Deum ut sibi adversum et iratum apprehendebat, et non erat securus de sua salute: quomodo tam audacter dicebat Caiphae: *Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus caeli?* Item Pilato: *Regnum meum non est de hoc Mundo* (3)? Item: quomodo orat Patrem pro crucifixoribus suis? quomodo promittit latroni Paradisum? quomodo Patri animam suam commendat? Certe haec non sunt signa diffidentis de benevolentia Patris, multo minus desperantis, aut metuentis de salute propria.

Tertio probatur. Quia si redempti essent per infernales penas Christi, deberent figurae praecessisse: deberet etiam aliquod Sacramentum exstare in memoriam tanti beneficii, ut est Eucharistia in memoriam passionis. Item Ecclesia deberet celebrare memoriam hujus beneficii, ut celebrat memoriam natalis Domini, passionis, mortis, resurrectionis. Item deberet depingi Christus in igne gehennae in medio damnatorum, ut depingi solet in cruce inter duos latrones. At nihil tale vidimus fieri, aut legitimus unquam factum; ergo Ecclesia vel semper fuit ingratissima, vel figmenta sunt quae docet Calvinus.

Quarto. Omnes Patres, qui descensum Christi ad inferos describunt, describunt ut descensum victoris et triumphatoris, non ut rei, nec ullo modo indicant, Christum aliquid passum in inferno. Cyrillus Catech. 14. «Exterrita est mors, inquit, videns novum quemdam descendentem in infernum, vinculis quae illic sunt non ligatum. Qua de causa, o portae inferi, hunc videntes exhortistis? Quis insuetus vos cepit timor?»

Ambrosius lib. de Myster. Pasch. cap. 4.: «Expers peccati Christus cum ad tartari ima descenderet, seras inferni, januasque confringens, vinculas peccato animas mortis dominatione destructa, a Diaboli faucibus revocavit ad vitam, atque ita divinus effum-

(1) Philipp. II, 8. — (2) Rom. V, 8; Eph. I, 7; Coloss. I, 20; Hebr. IX, 12; I. Petr. I, 18; I. Joan. I, 7; Apoc. V, 9. — (3) Matth. XVI, 63; Joan. XVIII, 36.

plus æternis characteribus est conscriptus. » Similia habent Hilarius lib. X. Trin. August. epist. 99. ad Evod. Chrysostomus, Eusebius Emisenus, et alii in hom. de Pasch. Procul igitur a doctrina Patrum abest Calvinii sententia quæ Christum non victorem, sed reum ad inferos demittit.

Quinto. Fundamentum Calvinii est falsum, quod videlicet, esse in inferno nihil sit aliud, quam timere Deum iratum. Nam ista est hæresis damnata in Origene, teste Hieronymo, in epist. ad Avit. Præterea, inde sequeretur, multos hic viventes jam esse in inferno, et esse damnatos, quod certe repugnat statui hujus vitæ. Quam multi enim in hac vita reperiuntur, qui certo sibi persuadent, Deum se habere iratum? Quam multi qui de salute æterna desperare incipiunt? Num igitur illi omnes jam apud inferos degunt? Quid est hoc aliud, quam inferos omnino negare, et atheismo viam munire? Denique ostendemus paulo post, veros inferos esse loca subterranea.

Sexto. Si Christus emisit verba desperationis, certe videtur gravissime peccasse: quomodo autem per peccatum nos a peccato redimere potuit?

Respondet Calvinus: Christum emisisse verba desperationis, et timuisse de sua salute quantum ad sensum carnis: tamen nunquam fuisse destitutum Fide, et spe in Deum, quæ illum erigebat contra tentationes desperationis. Nam etsi dixit: *Ut quid dereliquisti me*, quæ sunt verba desperationis: tamen etiam dixit: *Deus meus, Deus meus*, quæ sunt verba Fidei et spei. Hæc enim sunt ejus verba in cap. XXVII Matth. « Sed absurdum videtur, Christo elapsam esse desperationis vocem. Solutio facilis est: quamquam sensus carnis exitum apprehenderet, fixam tamen stetit Fidem ejus in corde. » Et infra: « Quod satis clare patet ex duobus quærimoniae membris. Nam antequam tentationem exprimat, præfatur, se ad Deum confugere, tanquam Deum suum. » Et infra: « Cum desperatione, inquit, luctatus est; non fuit tamen victus. »

At contra primo. Christus vere pertulit statum damnatorum secundum Calvinum: hæc enim sunt verba ejus lib. II, cap. 16, §. 10. « Diros in anima cruciatus damnati ac perditii hominis pertulit. » Et ibidem: « Significat, inquit, Propheta in locum sceleratorum sponsorem ac vadem; adeoque instar rei summisum, qui dependeret ac persolveret omnes, quæ ab illis expetendæ

erant, penas, uno hoc dumtaxat excepto, quod doloribus mortis non poterat detineri. » Et in Cat-chi-mo parvo, in expositione hujus articuli dicit, hoc interfuisse inter damnatos et Christum, quod illi perpetuo, iste ad breve tempus penas sustinuit.

At pœna damnatorum includit essentialiter desperationem salutis, sicut felicitas includit certitudinem salutis nunquam amittendæ: spes autem cum desperatione consistere non potest; ergo Christus vel simpliciter desperavit, vel vere non pertulit penas damnatorum, et proinde secundum Calvinum, non vere nos liberavit.

Præterea. Quando Christus emisit verba desperationis, ut Calvinus dicit in cap. Mat. XXVII, vel emisit deliberata voluntate, vel non. Si primum; ergo vere desperavit, et peccavit. Si secundum; ergo in Christo fuit inordinatio passionum, quandoquidem potuit metas prævenire rationem, et extorquere vocem desperationis invita voluntate. At hoc est contra ipsum Calvinum, qui lib. II Inst. cap. 16, §. 12, dicit, Christi naturam fuisse perfectam, et nullam in eo fuisse passionum inordinationem.

Præterea. Quomodo potest vel cogitari, ut in eadem sententia, prima pars sit deliberata, secunda indeliberata? At in illa sententia: *Deus meus, quare dereliquisti me*, illa verba *Deus meus* sunt verba Fidei et deliberata secundum Calvinum; quomodo ergo sequentia *Quare me dereliquisti* possunt esse verba desperationis indeliberata? An Christus tam imperfectus et inconstans fuit, ut non posset ex Fide quatuor verba continuare? « At, inquit, vis doloris extorsit. » Et numquid non dolebat, quando dixit, *Deus meus?* cur ergo etiam ista non sunt extorta?

Adde, quod idem Calvinus in Comment. Psal. XXII dicit, ista verba *Deus meus* esse correctionem illarum *Quare me dereliquisti*. At quis unquam audivit, correctionem præponi errori? Nonne correctio sequi debet errorem? Non igitur illa verba exciderunt indeliberate, et proinde deliberate Dominus desperavit, si ullo modo desperavit. Audeat igitur Calvinus, et ad cætera sua perversa dogmata adjungat etiam hoc, et Agno Dei qui tulit peccata Mundi, non solum peccatum, sed etiam maximum peccatum tribuat.

Denique Christus Calvinii sententia dubitavit de sua salute, quando ad inferos descendit, ut supra ostendimus ex lib. II Inst. cap. 16, §. 12. at idem Calvinus lib. III Inst.

cap. 2, §. 16, docet, dubitare de sua salute esse peccatum contra virtutem Fidei; ergo Christus contra Fidem peccavit. Respondet: in Christo non fuisse dubitationem ex liberatam, sed immissam a Diabolo per tentationem: sic enim ipse respondit in eodem libro III, cap. 2, §. 17, de Fidelibus, quos dicit cum Fide pati dubitationum tentationes.

At ibidem §. 48. idem Calvinus asserit, has dubitationes, licet non extinguant Fidem, tamen oriri ex imperfectione Fidei, quæ cum non plene replet et occupat nos, non etiam perfecte curat ab omni dissidentie morbo; ergo saltem cogitur Christo tribuere Fidem imperfectam, et diffidentie morbum, quandoquidem illi tribuit dubitationem de propria salute. En igitur quam bene pugnat Calvinus pro gloria Christi, quando non solum non tribuit illi beatitudinem cum Catholicis, sed ne perfectam quidem Fidem cum Lutheranis. Sed argumenta ejus videamus.

Primum argumentum sumit ex Isaia cap. LIII, ubi dicitur Christus a Deo percussus; hinc enim colligit, Deum iratum et infensum sibi Christum sustinuisse.

Respondeo primo: Christum dici percussum a Patre, non quia Pater illum oderit, sed quia permisit occidi pro nobis, ut explicat Apostolus Rom. VIII: *Proprio Filio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum* (1). Quomodo, quando Abraham filium suum immolare voluit, ut Deo obediret, nec filium oderat, nec filius putabat se odio haberi: sed intelligebat id fieri ad obedientiam Deo præstandam, sine ulla ira, vel odio erga se. Dico secundo: istam percussorem ab Hieronymo, et omnibus aliis Expositoribus referri ad solam mortem temporalem, non ad penas gehennæ, de quibus nullus Veterum somniavit, cum de passione Christi ageret. Dico tertio: signum esse Calvinii, omnes qui percutiuntur a Deo irato, pati penas infernales: quam sæpe enim Deus in hoc Mundo flagellat impios, qui tamen non dicuntur propterea jam esse in inferno?

Secundum argumentum ex eodem c. LIII Isaia: *Disciplina pacis nostræ super eum*; ergo Christus luere debuit omnes penas, quas nostra peccata merebantur: sed nostra peccata non merebantur solum mortem corporis, sed etiam penam gehennæ: Christus

igitur sustinuit etiam penas gehennæ, et sane alioqui solum Redemptor corporum esset.

Respondeo: si hoc argumentum aliquid concluderet, debuisset Dominus æterno tempore manere in inferno, et infinitum prope numerum pœnarum perpeti. Nos enim merebamur æternam damnationem, et sumus prope infiniti qui hoc merebamur; ut ergo Calvinus cogitur admittere, unam pœnam temporalem Christi satisfacere potuisse pro multis æternis: ita nos dicimus, mortem corporis Christi satisfacere potuisse pro morte animarum omnium: pretium enim redemptionis a Christo persolutum non debet pensari ex multitudine, vel qualitate, vel diturnitate pœnarum, sed ex dignitate personæ, quæ patiebatur, et ex charitate, qua patiebatur. Nec sequitur, solum corporum esse Redemptorem; tum quia Christus animo et corpore passus est; tum etiam quia una pœna corporis erat infiniti pretii.

Tertium argumentum sumit ex illa tristitia et metu, quem in horto passus est Dominus, Matth. XXVI. Nam si solum timuisset mortem corporis, fuisset infirmior multis puris hominibus, qui audacter mortem subeunt. Certe multo martyres in passionibus exultabant, nec solum martyres, sed etiam ipsi latrones sæpenumero constantissime moriuntur: qui vero timidiore sunt, trepidant quidem sed nunquam se adeo vincit, ac dejecti a perturbatione patiuntur, ut sanguinem sudent: at Christus horrebat, cadebat, sanguinem sudabat, Angelica consolatione indigebat, ac demum in agonia positus prolixius orabat; aut igitur infirmior omnibus hominibus fuit, aut non solum corporis mortem, sicut cæteri, sed etiam animæ periculum metuebat.

Respondeo: Sanctos Patres varie exposuisse hunc timorem Christi, nullum tamen vel minimo verbo insinasse, hunc timorem Christi fuisse de salute animæ. Hilarius can. 31. in Matth. dicit, Christum nihil timuisse pro se, sed pro discipulis, quos prævidebat negaturos; sed cum ait: *Transfer calicem a me*, voluisse dicere: « Transfer a me ad alios, id est, fac ut sicut ego alacriter bibo, ita etiam mei discipuli bibant. » Hieronymus in cap. XXVI Matth. dicit, Christum tristem fuisse propter populum Judæorum, quem videbat illa nocte gravissime

(1) Rom. VIII, 32. — (2) Isaï. LIII, 5

peccatorum, et ideo dixisse: « Transfer calicem istum a me, id est, fac ne illi me occidant, sed aliqui alii etc. » Ambrosius in c. XXII Lucae, et Chrysostomus in cap. XXVI Matth. dicunt, Christum naturali affectu mortem corporis horuisse.

Ad argumentum autem Calvinii respondeo: Si Christus non potuisset non timere, et coactus timuisset; merito infirmior multis videretur: at non ita est. Nam timuit, quia voluit: cæteri si non timent, vel est quia Deus infundit consolationem majorem quam sit ea pœna, vel quia Diabolus obstupescit sensum aliquorum sibi addictorum, vel quia avertunt animum a cogitatione pœnarum, et alibi eum defigunt, quamvis rarissimi isti sint.

At Christus, ut copiosa esset redemptio, voluit etiam pœnam mœroris et timoris subire; et ideo nec obstupescit sensum suum, nec permisit, ut redundaret ex parte superiore gaudium in partem inferiorem, nec avertit cogitationem a morte imminente, sed potius de industria defixit mentem in omnia tormenta impendenda, quod sine dubio summæ fuit fortitudinis et charitatis. Nam, ut ait Evangelista Matth. XXVI: *Assumpto Petro et duobus filiis Zebedæi, cepit contristari et moerere, etc.* (1) Quare tunc cepit, nisi quia tunc voluit? Nam etiam antesciebat se moriturum, cum hoc prædicaret discipulis, et Sacramentum institueret in memoriam passionis suæ; et tamen non solum non metuebat, sed etiam consolabatur metuentes discipulos, ut patet Jo. XIV et XV. Unde etiam finita oratione, quia non amplius voluit timere, non amplius timuit, sed alacriter occurrit se quærentibus ad mortem, et in toto decursu passionis suæ nullum signum timoris dedit. Hinc est etiam quod Jo. XI legimus, eum a seipso turbatum. In quem locum scribens Augustinus tract. 49. in Jo. « Attendite potestatem, inquit. Turbatus est Christus quia voluit. Ubi summa potestas est, secundum voluntatis nutum tractatur infirmitas: hoc est turbavit seipsum. » Vido totum sermonem, ubi de hac re multa præclare dicit.

Quartum argumentum ex Matth. XXVII, ubi Christus exclamat: *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?* (2). Videtur enim, Christus non potuisse in hæc verba prorumpere, nisi apprehendisset Deum ut sibi iratum et infensum.

(1) Matth. XXVI, 37. — (2) Matth. XXVII, 46. — (3) Act. II, 24. — (4) Psal. CXV, 15; Apoc. XIV, 13.

Respondeo: nullam fieri hic mentionem iræ Dei erga Filium, sed solius derelictionis; dereliquit enim Deitas humanitatem in pœnis et cum posset eam inde eripere, noluit, ut sacrificium perficeretur, quo Mundus redimendus erat. Voluit autem Dominus hoc modo clamare, ut intelligeremus, illum vere gravissimos dolores pertulisse, et non sua culpa pertulisse, id enim significat illud *Quare*, ac si diceret: « Non est in me causa hujus pœnæ. »

Quintum argumentum ex Actor. II: *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo* (3). Nam si non pertulit Christus dolores inferni, quomodo potuit ab illis solvi? Quis enim solvitur a vinculis, quibus nunquam fuit ligatus?

Respondeo primo: in Græco legi, solutis doloribus mortis, *τῶ θανάτῳ*, et sensum esse secundum Chrysostomum et Œcumenium, quod Deus per Christi resurrectionem ipsam mortem a doloribus liberaverit: mors enim quasi dolorem patiebatur, cum Christum detineret, quem tenere non poterat. Sed forte planior sensus erit, si dicamus, Christum sua resurrectione destruxisse ac dissolvise mortem cum omnibus doloribus, qui illam comitantur: resurrexit enim immortalis et impassibilis.

Quod autem Calvinus per dolores mortis intelligi vult dolores, quos parit maledictio et ira Dei, quæ origo mortis est, et proinde dolores Damnatorum; nimis longe petium est. Nam si, quia ira Dei fuit causa mortis, ideo dolores quos patiebatur in morte Christus, erant ab irato Deo, et dolores Damnatorum dici poterant; eadem ratione omnes qui moriuntur, etiam martyres, habent Deum infestum, et paterentur dolores gehennæ. Est igitur ita Dei causa remota et generalis ipsius mortis: tamen proxima et particularis causa, sæpissime est benevolentia et gratia specialis Dei, ut Augustinus dicit lib. XIII de Civit. Dei, cap. 6. et alibi. Et ipse David qui canit: *Preiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus*. Psal. CXV. Et Joannes audivit vocem de celo dicentem sibi: *Beati mortui qui in Domino moriuntur*, Apoc. XIV (4). Denique Paulus mortem lucrum sibi esse dicebat, Philip. I.

Dico secundo: in nostra editione Latina haberi *Solutis doloribus inferni*, quæ lectio

forte est præferenda Græcæ. Nam Irenæus lib. III, cap. 12. legit *doloribus inferorum*. Et Augustinus epist. 99. ad Evod., et alii similiter legunt; ac ut docet Augustinus, duplex sensus esse potest: Unus, *Solutis doloribus inferni*, id est *irritis effectis*: solvit enim Christus dolores inferni, non quibus tenebatur, sed ne teneretur. « Quemadmodum, inquit Augustinus, solvi possunt laquei venantium ne teneant, non quia tenerunt. » Alter est: *Solutis doloribus inferni*, quibus teneri ipse non poterat, sed quibus tenebantur alii, quos ipse noverat liberandos. Ubi Augustinus non solum explicat recte hunc locum, sed etiam pro confessio assertit contrarium ejus, quod Calvinus probare intendit.

Sextum argumentum ex illo Heb. V: *In diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia* (1). Vult enim Calvinus illud *Pro sua reverentia* debere sic intelligi *Exauditus est a suo metu*, *ἀπὸ τῆς ἐπιληψίας*, quasi dicat, Christus non orabat ut non moreretur, sed ut non absorberetur ut peccator, id est, ne damnaretur in æternum, et ab hoc metu perdendæ salutis æternæ per paternam exauditionem liberatus est.

At oportet Calvinum ostendere *ἐπιληψίας* accipi pro metu pœnæ, significat enim pietatem et reverentiam, et proinde etiam metum reverentialem. Ipse enim Calvinus in II Lucae, ubi nos legimus de Simeone, quod esset *timoratus*, ipse legit, *πίος*, et exponit de vera pietate; et tamen vox Græca est *ἐπιληψία*.

Beza quoque in Annotat. ad eundem locum Evangelii, ita scribit: « *Ἐπιληψία* significat, non quemcumque timorem, sed cum reverentia potius quam cum animi trepidatione conjunctum: Latini religionem vocant. » At si ita est, cur Heb. V, eandem vocem accommodare conantur Calvinus et Beza ad metum mortis æternæ, conjunctum cum summa trepidatione?

Sed Beza urget, voculam illam *ἀπὸ*, quam dicit non posse accipi pro particula *Pro*, vel *Propter*, sed pro *Ex*, vel *Ab*, et quia absurdum videtur, Christum voluisse liberari a pietate et religione sua; ideo vertendum existimat, a metu, videlicet mortis, aut dam-

(1) Hebr. V, 7.

nationis. At profecto facilis non ostendimus, voculam *ἀπὸ* cum genitivo idem significare, quod *ἀπὸ* cum accusativo, quæ omnium consensu significat *Propter*, quam Beza possit ostendere *ἐπιληψίας* accipi pro metu pœnæ. Nam Matth. XIII, vers. 44. Lucae XXIV, vers. 41. et Actor. XII, vers. 14. legimus, *ἀπὸ χαρῆς, πρὸς γαυδίον*, sive *ob gaudium*, Lucae XXII, vers. 45. *ἀπὸ τῆς λύπης, ob tristitiam*. II Mach. V, vers. 21. *ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας, ob superbiam*, ut ibidem explicatur per alias voces, *διὰ τὴν ὑπερηφανίαν τῆς καρδίας, ob elationem cordis*.

Quare Chrysostomus, Theophylactus, Œcumenius in hunc locum, exponunt illam vocem de veneratione quæ Christo debebatur, ut sit sensus: « Exauditus est quia merebatur exaudiri, cum esset dignissimus omni honore, et reverentia, » vel: « Exauditus est ob reverentiam, quam ipse Patrem suum prosequabatur. » Et certe negare non possunt adversarii, quin Chrysostomus, Theophylactus, Œcumenius Græcas phrases intelligerent.

Quid, quod Erasmus quoque in Annotat. ad eundem locum, per *ἐπιληψίας* reverentiam et pietatem intelligi debere docet? Etsi autem non certo scimus quæ fuerit hæc oratio, de qua Paulus agit hoc loco: famen probabile est, eam esse, quam Dominus in horto fudit imminente passione: in eo autem exauditus est, quod absolute petiit, nimirum, ut fieret voluntas Dei in morte sua, vel ut liberaretur a morte per resurrectionem.

Septimum argumentum sumit Calvinus ex Hilario, qui lib. II de Trin. sic ait: « Crux, mors, inferi, nostra vita sunt. » Et lib. III: « Filius Dei, inquit, in infernis est: sed homo refertur ad cœlum. » Et lib. IV. dicit, per descensum Christi ad inferos id nos consecutos, ut mors premissa sit. Et in fin. lib.: « Mortem, inquit, in inferno perimens. »

Respondeo: miram esse Calvinii impudentiam in Hilario citando, cum constet, Hilarium vix dolores corporis in Christo agnovisse. Certe Theologi multum laborant, ut ostendant, ab Hilario non esse omnino negatos Christi dolores.

Præterea in lib. X de Trin. refellit ex professo Calvinii hæresim, ac docet, Christum non potuisse ullo modo metuere dolores inferni: « Lazaro, inquit, in Abraham sinibus

lætante, infernum Chaos Christus timeret? Hæc stulla atque ridicula sunt. » Et infra: « Anne tibi, inquit, metuere infernum Chaos, et torrentes flammæ, et omnem pœnarum ultricium abyssum credendus est, dicens latroni: Hodie mecum eris in Paradiso? » Et infra: « Dominus communionem ei Paradisi mox pollicetur, tu Christum in inferis sub pœnali terrore conclusis? » Hæc Hilarius, qui tantum non nominat Calvinum, cum nescio cuius errore confutat.

Cum ergo dicit Hilarius, inferos Christi nostram esse vitam, et in inferno mortem occisam, vult dicere, Christum descendisse ad loca inferorum, ut inde Sanctos eriperet, et deinde locum illum obstrueret, ne ad eum amplius ulli descenderent, qui in eum crederent, eumque diligerent.

CAPUT IX.

Proponitur tertius error refellendus de descensu Christi ad inferos.

Sequitur tertia explicatio, quæ est Euceri, in cap. XXVII Matth. et Bezae in c. II. Act. qui docent, intelligi sepulcrum in Scripturis nomine inferni; proinde nihil esse aliud, Christum descendisse ad inferos, quam sepulcrum esse.

Calvinus partim hanc sententiam sequitur, partim eam refellit. Nam in Psal. XV, ubi nos habemus: *Non derelinques animam meam inferno* (1), ipse vertit: *Non derelinques animam meam in sepulcro*. Et lib. II. Instil. cap. 16, §. 9, cum Bucero dicit, fabulam esse, quod sint loca animarum subterranea, et quod ad ea Christus descenderit; tamen in hoc dissentit, quod descensum Christi ad inferos, qui ponitur in Symbolo, non vult esse sepulturam, sed, ut jam refutavimus, descensum ad pœnas damnatorum.

Si quis petat a Calvino et Beza, ubi fuerint ante Christi mortem animæ iustorum; respondet: fuisse in cœlo, licet nec viderint Deum, nec sint visuræ usque ad diem iudicii. Ita Calvinus in Psychopannychia, et

(1) Psal. XV, 10. — (2) Matth. XI, 23.

Beza in lib. cont. Brent. de Chr. majest., p. 2, ubi de ascensione disputat.

Ad refutationem igitur huius sententia tria probanda sunt. Primo, inferos esse loca subterranea distincta a sepulcris. Secundo, animas ante Christi mortem non fuisse in cœlo, sed in inferno subterraneo; et proinde Christum, qui ad locum animarum descendit, in infernum subterraneum descendisse. Tertio, directe Christi animam descendisse ad inferos, a sepulcro distinctos.

CAPUT X.

Inferos esse loca subterranea distincta a sepulchris.

Quantum ad primum, ex nomine inferorum, quo utuntur Scripturæ Hebraicæ, Græcæ, et Latine, cognosci potest ubi sint inferi. Nomen inferni Latine, non dubium quin sit distinctam a nomine sepulcri, et cum significet aliquid inferius nobis et infra nos, nihil sit nisi centrum terræ; necessario loca inferorum intelliguntur loca profunda subterranea. Sed de Latino nomine parum curant adversarii, quia Scripturæ Græcæ et Hebraicæ solum scriptæ sunt.

Nomen Græcum, quod habemus Mat. XI, Lucæ XVI, Act. II, et ubicumque Latine est infernus, est *ᾗδης*, quod nomen Theodorus Beza in Act. II asserit, ordinariè accipi pro sepulchro, aliquando tamen apud Poetas pro loco damnatorum. Sed hæc est nimis aperta impudentia. Nam, ut omittam, quod Græcæ sepulchrum dicitur *τάφος*, non *ᾗδης*, unde Epitaphia dicuntur etiam a Latinis carmina, quæ ad sepulchra scribi solent; certe Mat. XI, cum dicitur de Capharnaum: *Et tu Capharnaum nunquid usque ad cœlum exaltaberis? usque ad infernum descendes* (2), non potest accipi pro sepulchro vox *ᾗδης*; Esset enim ridicula antithesis, cum cœlum multis millibus stadiorum distet a terræ superficie, ubi erat Capharnaum, et sepulchrum non distet nisi paucis ulnis. Vult autem Dominus dicere, illam urbem tam profunde descensuram, quam alte videbatur exaltata. Lucæ XIV,

ubi dicitur, dives purpuratus in inferno fuisse in tormentis, non potest vox *ᾗδης* exponi de sepulchro, nisi quis velit, animas esse in sepulchris cum corporibus.

Adde, quod Chrysostomus in homiliis de Lazaro semper intelligit per infernum, ubi erat dives, gehennam. Præterea Lucianus in dial. de luct. dicit, *ᾗδης* esse locum sub terra profundum. Plato in lib. II de Repub., dicit, *ἢ ᾗδης ἢ ἄρα ὄραση*, id est, in inferno rationem reddemus operum nostrorum: certum autem est, non reddi rationem in sepulchro. Denique Henricus Stephanus in suo mag. Thes. in gratiam Bezae (ut videtur) dicit, posse accipi pro sepulchro vocem *ᾗδης*, sed nullum invenire potuit auctorem, qui ita locutus fuisset, cum tamen multos citaverit pro significatione inferni.

Jam vero nomen Hebræum, quod habetur passim in Testamento veteri, est *שְׁאוֹל*, quod verbum contendit Beza ubique accipi pro sepulchro, sed falsum est: nam significat voraginem, et ordinariè accipitur pro loco animarum subterraneo, et vel raro, vel nunquam pro sepulchro. Et probo primo ex illo Genesis XXXVII: *Descendam ad filium meum lugens in infernum* (1). Ubi vox est *שְׁאוֹל* et non potest accipi pro sepulchro, quia dicit, se iturum ad filium suum, quem putabat mortuum, et devoratum a feris, et proinde caruisse sepulchro.

Item Num. XVI: *Descenderunt viventes in infernum aperti humo* (2). Quæ verba de loco damnatorum intelligit Epiphanius in Ancor. longe a med. Hieronymus in cap. IV. ad Ephes. et Beda in cap. XVI Num. Et certe Epiphanius et Hieronymus doctissimi erant Hebraice, et eo loco verbum est *שְׁאוֹל*. Item Psal. CXXXVIII: *Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum, ades* (3). Ubi opponuntur terræ superficiem, ubi tunc erat David, duo loca distantissima, altissimum cœlum, et profundissimum infernus: sepulchrum autem non abest a terræ superficie duobus palmis; sæpe etiam supra terram exstant marmorea sepulchra. Item Isa. XIV. dicitur Regi Babylonis, et in ejus figura dicitur Diabolo: *Dicebas, in cœlum conscendam etc. verum tamen usque ad infernum detraheris, in profundum lacus* (4). Ubi quatenus agitur de Diabolo, non potest infernus significare sepulchrum, quia Diabolus non est in sepul-

cro, ut notum est: quatenus agitur de Rege Babylonis, non potest etiam significare sepulchrum, et quia periret antithesis, et quia ibidem dicitur Rex ille cariturus sepulchro.

Huc accedit consensus fere omnium illorum, qui de hac re iudicare poterant. Nam LXX. seniores *שְׁאוֹל*, ubique verterunt *ᾗδης*, nusquam *τάφος*. Hieronymus ubique verit in infernum, nusquam sepulchrum. Chaldaeus verit *גְּהֵנְנָה*, *gehenna*. Rabbi David in Psal. IX. in illud: *Convertantur peccatores in infernum* (5): et idem Rabbi David, et Rabbi Abenezra in illud Psal. CXXXVIII. *Si descendero in infernum, ades*: et Rabbi Levi in cap. XV. Prov. et XXVI. lib. Job, exponunt per *שְׁאוֹל* locum animarum subterraneum.

Confirmatur item hoc idem ex ipso Calvino præceptore Beza; is enim, in Psychopannychia, dicit, *שְׁאוֹל* interdum accipi pro sepulchro, sed ut plurimum pro statu damnatorum.

Quid, quod Beza se ipse pulcherrime refutat? scripsit enim duos libros, qui in eodem volumine compingit solent; unum contra Sebastianum Castalionem, de sua et illius versione Testamenti novi; alterum contra Brentium, de omnipræsentia carnis Christi: in I. lib. tractans illum locum Act. II: *Non derelinques animam meam in inferno* (6), dicit, in meridie cœcutire qui non intelligunt per infernum sepulchrum. Et cum ei objiceretur locus ille Luc. XVI. de divite et Lazaro, contendit, ibi etiam per infernum significari sepulchrum. Et cum Christus dicit, divitem illum fuisse in tormentis, exponit Beza, Christum figurate esse locutum, quasi constitueret nobis divitis sepulchrum in mediis flammis, in quo non tam cadaver, quam vivus homo contineretur, cum tamen revera nihil in eo sepulchro præter corpus inanime fuerit, et de alio loco, quam de sepulchro Scripturas exponere, dicit, esse orcum et erubum cum Poetarum fabulis fingere.

At in lib. cont. Brent. assumit jam contrariam personam, et dicit, eos in meridie cœcutire, qui ex historia Lazari et divitis Luc. XVI non deducunt verum locum inferorum, ubi damnati torqueantur. Et ibidem defendit Bullingerum, qui ex loco Num. XVI. probaverat, inferos esse vera loca subterranea, cum tamen ibi sit vox *שְׁאוֹל*. Item

(1) Gen. XXXVII, 35. — (2) Num. XVI, 33. — (3) Psal. CXXXVIII, 8. — (4) Isa. XIV, 13. — (5) Psal. IX, 18. — (6) Act. II, 27.

ibidem profert locum Psalm. CXXXVIII: *Si descendero in infernum, ades, ad probandum inferos contra Brentium: et tamen ibi etiam est Hades*. Denique non minus acriter pugnat pro inferis veris corporalibus, localibus, et subterraneis, ut Brentio contradicat, quam alibi pugnat, ut veros et locales inferos destruat, vel in sepulcra convertat, ut nobis resistat.

Secundo proba esse inferos præter sepulcra ex nomine abyssi. Nam Lucæ VIII Dæmones rogabant Christum, ne mitteret eos in abyssum: certum est, abyssum esse profundam voragineam, et proinde infra terræ superficiem. Item, certum est, non esse sepulcrum, nec enim Dæmonibus parantur sepulcra. Denique certum est, abyssum non esse aliquid spirituale, ut vult Brentius, ubique diffusum: non enim dæmones petivissent non mitti in abyssum. Quid ergo restat, nisi ut abyssus sit profundissima vorago subterranea?

Tertio proba ex Apoc. V, ubi legitur, non fuisse inventos, qui solverent librum: *Neque in celo, neque in terra, neque sub terra*. Et Philipp. II: *Ut in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, et infernarum* (1). In quibus locis vox *καταχθονίων*, nihil aliud significat, quam subterraneorum. At certe non sunt cadavera sepulcrorum, quæ non poterant aperire librum, vel quæ Deum laudant, et in nomine Jesu flectunt genua; igitur spiritus sunt, qui dicuntur subterranei, eo quod in locis subterraneis degant.

Quarto proba ex Patribus. Irenæus lib. V, prope fin. dicit, Christum descendisse ad inferiora terræ, ubi erant animæ. Tertullianus in Apolog. cap. 43 vocat infernum arcani ignis subterraneum thesaurum. Cyrillus lib. de rec. Fid. ad Theodos., vocat infernum, ubi erant animæ, subterraneam specum. Arnobius lib. II cont. Gent.: « Audelis, inquit, ridere nos, cum gehennas dicimus, et inextinguibiles quosdam ignes etc. » Et infra, de Platone sic ait: « Non est absone suspicatus, jacti eas animas in flumina torrentia flammaram, globis et cœnosis voraginibus terra. » Ambrosius in cap. IV ad Ephes., dicit, Christum ut mortuis prædicaret in inferno, in cor terræ descendisse. Idem habet Nysse-

(1) Apoc. V, 3; Philipp. II, 10. — (2) Gen. XXXVII, 35.

nus Orat. I. de resurr. Dom. Hieronymus in cap. XIV Isa.: « Dicimus, inquit, quod infernus sub terra sit. » Augustinus lib. II Retract. cap. 24: « De inferis, inquit, magis mihi videor docere debuisse, quod sub terris sint, quam rationem reddere, cur sub terris esse credantur, sive dicantur, quasi non ita sit. » Gregorius lib. IV Dialog. cap. 42, Beda lib. III in Job. cap. 7, Primasius in cap. VII Apoc. et Damascenus lib. III, cap. ult. infernum sub terra esse definiunt.

Accedit postremo etiam naturalis ratio. Siquidem consentaneum est rationi, ut locus Dæmonum et hominum impiorum ac reproborum longissime distet ab eo loco, in quo Angelos ac beatos homines perpetuo futuros non dubitamus: locus autem beatorum (etiam adversariorum testimonio) cœlum est; a cœlo vero nihil abest longius, quam terræ centrum.

CAPUT XI.

Animas piorum non fuisse in celo ante Christi ascensionem.

Quantum ad secundum, quod animæ piorum non fuerint in cœlo ante Christi ascensionem, probatur primo, quia est ea sententia prorsus inaudita in Ecclesia Dei: id quod sane deberet sufficere ad refutationem. Præterea Genes. XXXVII, Jacob ait: *Descendam ad filium meum in infernum* (2). Pius erat Jacob, pius etiam Joseph; et tamen utrumque non ascendisse ad cœlum, sed ad inferos descendisse Scriptura significat. Item. Luc. XVI, dives in inferno cum esset, vidit a longe animam Lazari in sinu Abrahamæ, et audivit. inter loca ipsorum magnum hialum esse, id enim significat *χάσμα*: ex quo apparet, nihil solidi fuisse interjectum inter locum Damnatorum et sinum Abrahamæ, sed utraque animas in eadem voragine fuisse, licet multum inter se distantes. Item lib. I Reg. cap. XXVIII, anima Samuelis apparet Sauli de terra ascendere visa est.

Et quamvis non desint qui negent, illam fuisse veram animam Samuelis: tamen opinio contraria et communior et probabilior et

tior est. Id enim docent Josephus lib. VI Antig. cap. 15. Justinus in Dial. cum Triph. Basilus epist. 89. ad Eustach. Ambrosius in I. cap. Lucæ; Hieronymus in VII. Isa. Augustinus de cura pro mort. cap. 15. Et recentiores, Liranus, Abulensis, Dionysius Carthusianus, et Cajetanus in eum locum. Et deducitur satis aperte ex textu divinæ Scripturæ: *Cum vidisset, inquit, mulier Samuellem. Item: Dixit Samuel ad Saul. Item: Intellexit ergo Saul, quod Samuel esset*. Certe non diceret Scriptura *Intellexit, sed putavit, vel cogitavit*, si non esset verum.

Præterea in Eccles. cap. XLVI. ponitur in laudibus Samuelis, quod mortuus propheta-verit, et annuntiaverit Regi, quæ ventura erant: at quæ laus esset Samuelis, si non ipse, sed Dæmon aliquis in ejus forma apparens futura prædixisset? at incredibile videtur, animam tanti Prophetæ subjectam fuisse incantationibus Pythonissæ. Id quidem est verum, atque idecirco apparitio Samuelis prævenit incantationem et ejus effectum. Id quod intelligi potest ex perturbatione mulieris, quæ turbata est, cum vidit Samuelem apparuisse antequam evocaretur.

Præterea idem patet ex I Petr. III: *Is qui in carcere erant spiritu veniens prædicavit, qui increduli fuerunt aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca* (1). Hic dicuntur animæ in carcere fuisse; non ergo erant in cœlo, nam ridiculum est dicere, animas in cœlo tanquam in carcere inclusas fuisse, cum cœlum sedes Dei sit. Neque obstat quod videtur hic agi de spiritibus impiorum: nam Calvinus admittit agi de spiritibus justorum. Sed de hoc loco paulo post agemus.

Item Zach. IX: *Tu quoque in sanguine Testamenti tui eduxisti victos de lacu, in quo non est aqua* (2). Quem locum Hieronymus, et Rupertus in Comment. exponunt de descensu Christi ad inferos. Et sane convincitur hinc, animas Sanctorum ante Christi mortem non fuisse in cœlo, ut Calvinus, et Beza volunt: nec enim cœlum per lacum significari potest, aut ex cœlo Dominus Sanctos suos eduxit, aut in cœlo ulli sunt victi.

Quod autem Calvinus dicit lib. II, Instit. cap. 16, §. 9. a Zacharia vocari lacum sine aqua profunditatem Babylonice captivitatis, unde liberati fuerunt Judæi, nullam habet probabilitatem. Nam in verbis præcedenti-

bus ponitur vaticinium de Christo: *Exulta filia Sion, ecce Rex tuus venit tibi etc.* (3) Quod Evangelistæ de Christi ingressu in Hierosolymam exposuerunt, Matth. cap. XXI, et Jo. cap. XII, inde fit apostrophe ad ipsum Christum: *Et tu in sanguine Testamenti*. Quomodo ergo ista cohærerent, si de captivitate Babylonica ageretur? Et præterea in quo sanguine Testamenti liberati sunt Judæi de Babylone?

De nique Patres communi consensu hoc docent. Irenæus lib. V. circ. fin. Tertullianus lib. IV in Marcion. Origenes in cap. V ad Rom. Cyrillus catech. 4. Cyrillus alter lib. de rec. Fid. ad Regin., in fine locor. ex Matth. Hilarius lib. X de Trin. Basil. in Ps. XLVIII. Athanasius in epist. ad Epictetum, Epiphanius hæresi 46. Ambrosius lib. III de Fid. cap. 3. Hieronymus in cap. IX Zachar. in III Ecclesiastæ Primasius; in cap. V Apoc. Gregorius lib. XIII Moral. cap. 21. Concilium Tolætanum IV cap. 1. Denique Augustinus, etsi in epist. 99. ambigere videtur, an sinus Abrahamæ, ubi erant animæ Patrum olim, in inferno esset, an alibi: tamen lib. XX de Civit. Dei, cap. 43. affirmat in inferno fuisse, ut ceteri omnes Patres semper docuerunt, quorum verba in sequenti capite referemus.

CAPUT XII.

Christum ad inferos descendisse vere, ostenditur ex Scripturis.

Quantum ad tertium, proba ex Scripturis, Christum vere descendisse ad inferos. Primus locus, qui tamen non convincit, sed probabiliter suadet, habetur in illis verbis Psal. CVI: *Contrivit portas areas, et vectes ferreas confregit* (4). Hunc enim locum intelligit de descensu ad inferos, Hilarius in Psal. CXXXVIII. Ambr. lib. de myst. Pasch., et alii, sed in sensu mystico: nam ad litteram certum est tractari de liberatione ab Ægypto.

Secundus locus est Eccl. XXIV, ubi sic loquitur sapientia Dei: *Penetravit omnes inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormiens*

(1) I. Petr. III, 19 et 20. — (2) Zach. IX, 11. — (3) Zach. IX, 9. — (4) Psal. CVI, 16.

tes, et illuminabo omnes sperantes in Domino (1). Hic locus non convincit hæreticos: tum quia ipsi non recipiunt hunc librum; tum etiam quia hæc verba desunt in Græco textu, tamen apud Catholicos suam habet auctoritatem.

Tertius locus adducitur ex illo Matth. XII: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; sic erit Filius hominis in corde terræ* (2). Calvinus in Psychopannychia vult, ventrem certe fuisse figuram mortis, quæ Christum triduo detinuit: at Christus dicit, ventrem ceti similem fuisse cordi terræ, cor terræ non est mors, sed locus aliquis sub terram.

Alii dicunt: sepulcrum appellari cor terræ; sed repugnat similitudo. Nam cor est profundissimo loco animalis: sepulcrum autem est prope superficiem terræ, et Christi sepulcrum videtur fuisse supra terram, erat enim monumentum excisum in lapide supra terram exstans. Item: Sicut Jonas fuit vivus in ventre ceti, ita aliquid vivum debuit esse in corde terræ: at in sepulcro fuit corpus mortuum; non igitur cor terræ est sepulcrum, sed infernus sepulcro multo profundior, ubi Christi anima vivens triduo commorata est. Præterea, Hieronymus in cap. II Jonæ: « Quomodo cor animalis, inquit, in medio est; ita infernus in medio terræ esse perhibetur. » Eodem modo hunc locum explicant Ireneus lib. V, circ. fin. Tertullianus lib. de anima cap. 31. Nyssemus Orat. I de resurrect. Ambrosius in cap. IV ad Ephes.

Quartus locus est Act. II. *Non derelinques animam meam in inferno* (3). Beza vertit: *Non relinques cadaver meum in sepulchro*. Et in defensione hujus versionis contra Sebastianum Castalionem: « Hic, inquit, agi de corpore et sepulcro, nemo dubitare potest, nisi quis velit meridie cæcutire. » Et paulo ante causam reddens cur ita mutaverit animam in cadaver, et infernum in sepulcrum: « Non temere feci, inquit, cum hunc præcipue locum a Papistis torqueri ad summum limbum constituendum videamus, et Veteres etiam inde descensum illum animæ Christi ad inferos excogitaverint. »

Videtur Bezae placuisse decretum Rabbiorum, quod refertur a Rabbi Salomone in cap. XXI. lib. II Reg., bonum esse mutare aliquid de lege, ut Deus publice sanctificetur. At nos habemus in primis verborum

proprietas: nam in textu Græco Act. II. $\psi\upsilon\chi\eta$ non nisi animam proprie significat, et $\alpha\delta\eta\varsigma$ infernum proprie designat, et hoc probatione non eget, consulantur omnia Dictionaria.

Respondet Beza: licet $\psi\upsilon\chi\eta$, animam proprie significet, tamen accipi etiam posse pro corpore tribus modis. Primo, quia anima accipitur pro vita: vita autem, corporis respectu, videtur obruta sepulcro non minus quam corpus. Secundo, quia ex anima potest intelligi totum, et idem est dicere: non derelinques animam meam, et non derelinques me. Rursus ex toto potest intelligi pars, et ita idem erit dicere, non derelinques me, et non derelinques cadaver meum. Tertio, quia $\psi\upsilon\chi\eta$ Græcum, et $\psi\kappa\tau$ Hebraicum Idem significat. Porro $\psi\kappa\tau$ invenitur in Scriptura acceptum pro cadavere Levit. XXI, v. 4 et 11. ubi legimus, super anima non contaminetur, prohibet Lex langi cadavera, et ea animas appellat.

Sed istæ argutiæ nihil valent: nam etiam si posset pro anima intelligi corpus, non tamen propterea continuo probatum esset, hoc loco ita exponendum esse. Præterea, hic distinguitur anima a carne, cum dicitur paulo infra, nec anima ejus derelicta est in inferno, nec caro ejus vidit corruptionem; sic enim habetur in Græco: ergo non potest hoc loco anima accipi pro carne. Præterea, vox $\alpha\delta\eta\varsigma$, (ut supra ostendimus) significat semper infernum, nunquam sepulcrum: at corpus Christi non fuit in inferno; ergo anima ibi fuit. Præterea, de anima et inferno exponunt, Ambrosius Serm. 74. de martyrib. Hieronymus in Psal. XV. Augustinus epist. 99. ad Evod. Beda in II cap. Act. et alii.

Ad primam rationem Bezae respondeo: licet anima possit accipi pro vita, quia dat vitam corpori: tamen nusquam accipi pro cadavere, cum in cadavere sit privatio vitæ. Nec possumus dicere, vitam esse in sepulcro, cum ibi sit corpus sine vita; nec enim contraria simul poni debent.

Ad secundam dico: Grammaticam non admittere illam Dialecticam ratiocinationem, pars accipitur pro toto, et totum pro parte; ergo pars pro parte. Nam vocabula sunt ad placitum, et ab usu loquentium pendunt: usus autem admittit synecdochen, qua ponimus partem pro toto, et contra, sed non

admittit partem pro parte. Quis enim ferret, si diceremus hominem pedibus videre, quia pes potest poni pro homine, et homo pro oculo?

Ad tertiam dico: multum inter $\psi\upsilon\chi\eta$ et $\psi\kappa\tau$ interesse. Nam $\psi\kappa\tau$ est generalissima vox, et significat sine ullo tropo tam animam, quam animal, imo etiam corpus, ut patet ex plurimis Scripturæ locis; unde etiam fere semper adjungitur cum substantivo nephes adjectivum vivens quod est proprium totius compositi. Genes. I: *Producant aquæ reptile animæ viventis*. Ibidem: *Producat terra animam viventem*. cap. II: *Factus est in animam viventem* (1). Quibus in locis frustra adderetur adjectum vivens, nisi vox Hebræa $\psi\kappa\tau$, quam Interpres vertit animam, significaret aliquid indifferens ad vivum et non vivum. Quare Num. XXIII. dicit Balaam: *Moriatur anima mea morte justorum* (2). Et Num. XXXI. dicuntur omnes animæ sexus feminei ex præda Madian fuisse trigintaduo milia.

Porro anima humana, nec mori potest, nec sexum habet; proinde in illis locis anima non alteram partem hominis, sed totum hominem, aut certe ipsum corpus significat. Item Genes. XXXVII: *Non interficiatis animam ejus* (3): ubi anima nec pro anima proprie dicta, nec pro homine per tropum, nam repugnat pronomen ejus, sed pro ipsa carne proprie accipitur. Num. XIX. cadaver vocatur morticinum animæ hominis: at Græcum $\psi\upsilon\chi\eta$, ut Latinum anima non est tam generale, ut sine tropo possit accipi pro toto animali. Itaque in Levitico non ponitur pars pro parte, id est, anima pro corpore, sed vocabulum, quod ipsum corpus significare solet, aut certe ponitur totum pro parte, id est, vivens pro corpore. At Act. II, ponitur $\psi\upsilon\chi\eta$, quæ animam solum significat.

Præterea, etiam nephes quando opponitur carni, non potest sumi pro carne, ut Levit. XVII: *Animæ carnis in sanguine est*. Hic autem anima opponitur carni, cum dicitur, neque anima relicta est in inferno, neque caro vidit corruptionem; ergo hoc loco nullo modo tolerari potest Bezae interpretatio, qui pro anima cadaver intelligi voluit.

Quintus locus est Rom. X: *Ne dicas in corde tuo: Quis descendet in abyssum, id est, Christum a mortuis revocare?* (4) Ergo Christus

post mortem fuit in abyssu. Non potest autem nomine abyssus intelligi status Damnationum, nam in illo secundum Calvinum fuit Christus adhuc vivens, hic autem agitur de loco ubi erit solum cum esset mortuus. Neque potest intelligi sepulcrum: nam abyssus profundissimam voraginem significat, qualis non est sepulcrum.

Præterea, facile erat in sepulcrum descendere, at hic ponitur tanquam res homini venti impossibilis, descendere in abyssum. Denique opponitur hoc loco abyssus celo, tanquam terræ superficies sit media inter abyssum et cælum; nam præcedit: *Quis ascendet in cælum, id est, Christum deducere; et continuo sequitur per antithesim: Quis descendet in abyssum, id est, Christum a mortuis revocare*. Fuit igitur Christus post mortem, et ante resurrectionem in abyssu, quæ longissime abest a celo, id est, in profundissimis terræ partibus.

Sextus locus est ad Ephes. IV: *Quod ascendit, quid est nisi quia et descendit in inferiores partes terræ* (5). Ad hoc respondet Beza in Annotat. in hunc locum, inferiores partes terræ esse sepulcrum. Augustinus Marloratus intelligit descensum in hanc terram, quasi dictum esset, descendit in hanc imam terram.

At nos habemus in primis Hieronymum, Ambrosium, Chrysostomum, et Theophylactum, qui exponunt de inferno, infra quem nihil est. Secundo habemus verborum proprietatem: nam inferior pars terræ non significat totam terram, sed unam partem, eamque aliis inferiorem; non ergo significat terræ superficiem, quæ est pars superior, nec etiam sepulcrum Christi quod etiam supra terram fuit. Tertio pro nobis facit id quod sequitur, *ut adimplet omnia*: voluit enim Christus descendere usque ad verum infernum, sicut descenderat in terras, ut præsens visitaret omnes partes regni sui, quod tripartitum est, juxta illud Philip. II: *Ut in nomine Jesu omne genua flectatur caelestium, terrestrium, et infernorum* (6). Ubi Græce, ut supra monuimus, est $\alpha\upsilon\tau\alpha\theta\eta\tau\alpha$, id est, *subterraneorum*, qua voce non possunt intelligi cadavera, quæ sunt in sepulchris: illa enim etsi subterranea sunt; tamen non possunt in nomine Jesu genua flectere, hoc est, honorem illi præstare. Sunt ergo in locis subterraneis

(1) Eccl. XXIV, 45. — (2) Matth. XII, 40. — (3) Act. II, 27.

(1) Gen. I, 20 et 24; II, 7. — (2) Num. XXIII, 10. — (3) Gen. XXXVII, 22. — (4) Rom. X, 7. — (5) Eph. IV, 9. — (6) Philipp. II, 10.

aliqui spiritus, qui Christo reverentiam exhibere debent, et ad eum locum Christus descendit, ut se totius Mundi Regem ac Dominum declararet.

CAPUT XIII.

Explicatur locus obscurissimus ex epistola prima S. Petri, cap. III et IV.

Ad ea Scripturæ testimonia, quibus probatur descensus Christi ad inferos, pertinet etiam locus ille S. Petri: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu, in quo his qui in carcere erant spiritu veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe* (1). Cui loco videtur jungendus alius ex cap. IV: *Propter hoc et mortuus evangelizatum est, ut judicentur quidem secundum Deum in spiritu* (2). Ut autem hic locus, qui semper obscurissimus habitus est, intelligatur, tres expositiones discutiendæ sunt.

Prima expositio est S. Augustini epist. 99, ad Evod., quem sequitur Beda. Sic Augustinus exponit, ut per spiritus in carcere constitutos intelligat homines, qui erant tempore Noe, quorum animæ erant in corpore mortali tanquam in carcere: est enim corpus tanquam carcer animæ, ac dicit, Christum non secundum humanitatem, quam nondum assumpserat, sed secundum Deitatem prædicasse per internam inspirationem, aut per linguam Noe illis hominibus, qui tamen increduli fuerunt. Itaque non vult Augustinus hunc locum ad inferos pertinere.

Hanc expositionem non refutarem, si ipsi Augustino placeret omnino: sed ipsemet fatetur, se hunc locum non intellexisse, et rogat, ut quæretur ratio, quomodo possit hic locus ad inferos pertinere. Ipso igitur non solum permittente, sed etiam cupente Augustino, hanc expositionem primam breviter refellemus. Primo, non placet hæc sententia, quia communis Patrum est in contra-

rium. Nam Clemens Alexandrinus lib. VI Stromat. ant. med. Athanasius epist. ad Epict. et lib. de Incarnat. qui incipit: «*Mos pii hominis.*» Epiphanius hæc. 77. Cyrillus lib. de rect. Fid. ad Theodos., et lib. XII in Jo. cap. 36. Hilarius in Psal. CXXXVIII in illud *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes: Quando consolaberis me?* (3) Ambrosius in cap. X ad Rom. Ruffinus in expos. Symb. Oecumenius in hunc locum Petri, exponunt de descensu Christi ad inferos, ubi spiritus defunctorum degere existimabant.

Præterea Justinus in Dial. cum Triph. et Irenæus lib. III, cap. 23. citant verba quædam Isaie, quæ modo non inveniuntur, simillima istis verbis S. Petri, ut credibile sit, inde S. Petrum accepisse; sunt autem hæc verba: *Commemoratus est Dominus sanctus Israel mortuorum suorum, qui dormierant in terra sepulchris, et descendit ad eos evangelizare salutem, quæ est ab eo, ut salvaret eos.*

Secundo, non probatur ea sententia, quia dicitur Christus profectus spiritu ad prædicandum spiritibus: id enim refert illud in quo, nimirum, spiritu veniens etc. ad spiritus, qui hic distinguitur contra carnem, non videtur posse significare aliud quam animam; non ergo sola Divinitas, sed etiam anima Dominus ad prædicandum spiritibus profectus est.

S. Augustinus ex hac ipsa ratione dicit se moveri ad hoc, ut non intelligat per hunc spiritum animam Christi: nam cum dicitur *vivificatus autem spiritu*, si spiritus significaret animam; sequeretur, aliquando animam Christi mortuam fuisse, nihil enim vivificatur nisi quod mortuum est. Vult igitur ipse sensum esse, Christum mortificatione fuisse carne, quia secundum carnem mortuus est, et vivificatus spiritu, quia virtute Spiritus Dei excitatus est a mortuis.

Sed hæc ratio non concludit: nam in Scriptura passim dicitur vivificari id quod non occiditur. I. Reg. XXVII: *Vivum, et mulierem non vivificabat David*, id est, non relinquebat vivum; et II. Reg. VIII dicitur, David extendisse *duos funiculos super Moab, unum ad occidendum, unum ad vivificandum*, id est, definitivisse quot ex Moabitibus vellet occidi, quot servari (4). Et Act. VII: *Afflixit Patres nostros ut exponerent infantes suos ne vivificarentur*, id est, ut non viverent, sed occiderentur ad unum omnes. Vult ergo S. Petrus dicere, Christum carne mortificationem, spiritu vivificationem in passione, quia caro mortua mansit, anima vero non potuit occidi, sed mansit viva, et operans, ac triumphans de inferno.

Tertio, non placet ea sententia, quia illud *Veniens prædicavit* si de anima intelligatur, proprie accipi poterit; vere enim venit ad locum, ubi non erat: at si de Divinitate, non potest accipi nisi improprie. Præterea verbum in Græco est *propheticis*, id est, profectus, quod idem repetitur paulo infra, cum dicitur, profectus in cælum etc. at in hoc secundo loco accipitur, proprie; ergo et in primo.

Quarto, quia per spiritus, qui in carcere erant, non videtur posse intelligi homines viventes, nisi de industria S. Petrus affectaverit improprietatem, et obscuritatem: at certe quando habemus sensum proprium et facilem, non licet fingere tropos. Adde, quod cap. IV, de isdem loquens Petrus dicit: *Propter hoc et mortuus evangelizatum est* (1). Et licet Augustinus pro mortuis intelligi velit mortuos in peccatis, qui tamen vivunt in corporibus; tamen videtur obstare præcedens sententia, nam dicit: «*Reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos et mortuos, propter hoc enim et mortuus evangelizatum est.*» At cum dicimus, Christum esse judicem vivorum et mortuorum, intelligimus ad litteram, quod judicabit eos, qui vivunt, et eos qui mortui sunt vere et proprie, ut idem Augustinus docet in Enchir., cap. 55. Igitur veris mortuis Christus prædicavit, id est, ad veros inferos descendit.

Quinto, si hic locus intelligatur de prædicatione facta in diebus Noe, non apparet quorsum hic sit inserta ista narratio. Quomodo enim ista coherent, Christus in passione sua carne mortuus est, spiritu vivus mansit; ideo Deus olim prædicavit hominibus per Noe? At si intelligamus de descensu ad inferos, omnia coherent: nam volens Petrus ostendere, Christum in passione et morte mansisse vivum quoad animam, probat, quia illo tempore anima ejus profecta est in infernum, et prædicavit spiritibus in carcere conclusis.

Sed objicit Augustinus: quia non videtur ratio, cur prædicaverit solum iis, qui incre-

duli fuerunt tempore Noe, cum tam multi alii essent in inferno. Item, quia videtur absurdum valde, quod Christus prædicaverit in inferno; videtur enim inde sequi, ut debeat etiam in inferno constitui Ecclesia, ubi convertantur, et reconcilientur animæ. Id autem absurdum sequi ex nostra sententia, probat Augustinus quia sinus Abrahæ, ubi erant omnes justi, non videtur fuisse in inferno, sed ab inferno remotissimus, cum esset Chaos magnum inter divitem inferni colonum et Lazarum habitorem sinus Abrahæ; ergo si hic locus de descensu ad inferos intelligitur, Christus solis peccatoribus prædicavit: at non prædicavit frustra, nec sine fructu; ergo aliquos convertit: at hoc nullo modo est asserendum; ergo præstat, hunc locum non intelligere de descensu ad inferos. Et hæc est potissima difficultas, quæ Augustinum a communi sententia recedere coegit: timuit enim, ne cogetur admittere conversionem et reconciliationem spirituum damnatorum.

Respondeo: primam objectionem posse retorqueri; nam etiam non apparet ratio, cur dicat Petrus, Christum in diebus Noe prædicasse potius, quam in diebus Abraham, et aliorum Patriarcharum, vel etiam aliorum omnium hominum.

Dico præterea: Christum prædicasse in inferno omnibus bonis spiritibus, sed nominatim fuisse expressos illos, qui fuerunt in diebus Noe increduli, quia de illis erat majus dubium, an essent salvi necne, cum puniti fuerint a Deo, et submersi aquis diluvii. Iudicat ergo hic Petrus etiam ex illis incredulis fuisse aliquos, qui etiam in fine vitæ poenitentiam egerint, et licet quantum ad corpus perierint, tamen quantum ad animam salvi fuerint, quod etiam Hieronymus docet in quæst. Hebr. in Genes. tractans illud cap. VI: *Non permanebit spiritus meus in homine etc.* (2). Ubi dicit, Deum punivisse multos eorum temporaliter aquis diluvii, ne deberet eos punire in gehenna in æternum. Et hunc etiam sensum videtur facere illa verba c. IV: *Propter hoc mortuus Evangelizatum, ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivunt autem secundum Deum in spiritu*, id est, ut secundum homines exterius judicentur carne, id est, damnati existimantur humano iudicio, quia corpora eorum aquis necata fuerunt; tamen vivunt spiritu secundum

(1) I. Petr. III, 18. — (2) I. Petr. IV, 6. — (3) Psalm. CXVIII, 82. — (4) I. Reg. XXVII, 9; II. Reg. VIII, 2; Act. VII, 19.

(1) I. Petr. IV, 6. — (2) Gen. VI, 3.

Deum, id est, animæ eorum salvæ sint apud Deum.

Ad secundam dico : ipsum Augustinum postea cognovisse sinum Abraham fuisse in inferno, ut patet ex tractatu in Psal. LXXXV et lib. XX de Civit. Dei, cap. 15, quæ sententia est omnium Patrum, et totius Ecclesie. Dico igitur : prædicationem Christi in inferno non fuisse ad convertendos Infideles, sed fuisse solum ad annuntiationem gaudii magni piis animabus, quibus annuntiavit completam esse redemptionem, ut intelligerent, se jam inde liberandas, et tempore suo etiam corpora recepturas. Atque hæc de expositione S. Augustini, quam refutavimus, secuti mentem ejus, non verba.

Secunda expositio est Bezae in Annotat. ad eum locum, ubi sic exponit : « Christus in spiritu, id est, divinitate, veniens prædicavit spiritibus in carcere, id est, spiritibus, qui nunc sunt in carcere inferni », sed tunc quando eis prædicabatur, non in carcere, sed in corpore erant, quando videlicet fiebat arca Noe. Hanc expositionem ita jactat Beza in defensione suæ versionis contra Castalionem, ut propter illam dicat, sibi coram et per litteras a multis gratias actas.

At hæc non differt ab illa S. Augustini, nisi in tribus. Primo, quod Augustinus suam proponit ut dubiam, et quæ teneatur donec melior non invenitur : Beza suam vult esse certissimam. Secundo, quod Augustinus servat textum, ut invenit a Majoribus scriptum ; Beza pro sua audacia mutat, et ubi nos habemus : *Qui in carcere erant*, ipse vult legi : *Qui in carcere sunt*. Et licet in Græco nullum sit verbum, tamen omnes Latini hæcenus legerunt *erant*, et Græci, quos citavimus, exponunt *erant*, non autem *sunt* ; siquidem eos volunt a Christo liberatos de carcere : non potuit autem vere dici tempore Petri de illis spiritibus eos tunc in carcere fuisse. Tertio, quod Augustinus per carcerem intellexit corpus mortale : Beza intelligit infernum ; id quod pro nobis est. Itaque sententia Bezae, quatenus differt ab illa S. Augustini, non eget refutatione, quia pro nobis est : quatenus cum illa convenit, jam refutata est.

Argumenta quoque ipsius, ex dictis omnia facile solvuntur. Primum objicit, quia dicitur Christus in Spiritu venisse. Respondeo : jam ostendimus, hoc loco spiritum significare animam. Secundo, quia tantum fit mentio incredulorum, quibus nihil pro-

fuisse descensus ad inferos. Respondeo : jam diximus, illos quondam incredulos fuisse, sed postea conversos ad Deum et pie mortuos. Tertio objicit, quia nihil hic dicitur de liberatione animarum. Respondeo : prædicationem Christi nihil fuisse aliud, quam nuntium liberationis. Quarto objicit, absurdum esse mortuis prædicare, qui non possunt converti. Respondeo : non esse prædicatum ut converterentur impii, sed ut gauderent animæ piorum.

Tertia expositio est Calvini lib. II Institut. cap. 16. §. 9. et in Psychopannychia, ubi dicit, ex sententia Petri Christum prædicasse spiritibus defunctorum et bonis et malis, non quod ad eos venerit per animæ præsentiam, sed quod effecerit, ut sentirent effectum passionis et mortis suæ, et boni quidem gaudium reciperent, mali mererent.

Et quia poterat aliquis dicere : quomodo animæ piorum dicantur esse in carcere, cum per Calvinum semper fuerint in celo ? Respondet : illud in *carcere* debuisse verti in *specula* : nam vox Græca *φυλακή*, significat tam carcerem, quam etiam vigiliam, observationem, excubias. Itaque animæ piorum dicuntur fuisse in specula, quia erant in continua expectatione passionis Christi. Addit præterea : posse etiam dici eas fuisse in carcere, quia veluti sub nube et umbra eminus lucem prospiciebant, ita ut illa expectatio carcer dici posset.

Hanc explicationem dicit Calvinus talem esse, ut plane confidat, se bonis omnibus persuasurum. At falsus Propheta fuit, nam ne suo quidem vicino, atque addictissimo sibi, ac successori Beza persuasit. Siquidem Calvinus per spiritum intelligit efficaciam, Beza Divinitatem. Calvinus per carcerem speculam cœlestem ; Beza custodiam infernalem. Calvinus per *spiritus in carcere* animas piorum, Beza animas Damnatorum. Calvinus vult, hoc esse factum in morte Christi ; Beza tempore Noe. Vel ergo Beza non est vir bonus, vel Calvinus non persuasit omnibus bonis.

Sed his omissis, expositio Calvini facile refelli potest. Primum enim per *spiritum* non potest intelligi efficacia, sed anima ; tum quia hic distinguatur contra carnem tanquam contra alteram partem ejusdem compositi ; tum etiam quia hic dicitur, Christus spiritu profectus prædicasse, ubi illud *profectus* notat mutationem personæ de loco ad locum.

CAPUT XIV.

Adfertur traditio Patrum de descensu Christi ad inferos.

Secundo falsum est *φυλακή*, significare speculam in eo sensu, quem Calvinus intendit : nam *φυλακή*, proprie custodiam significat a verbo *φυλάσσειν*, quod est *custodia, observo* etc. et inde traducitur ad significanda omnia, quæ ad custodiam et tutelam pertinent, qualia sunt carceres, excubie, vigiliæ etc. at non potest significare simplicem expectationem, seu vigiliam, quæ non refertur ad custodiendum ; nec facile inveniet Calvinus aliquod exemplum in bonis auctoribus pro hac specula sua.

Quod autem dicit ; expectationem in umbra posse dici carcerem, ridiculum est. Nam hoc modo, nocturno tempore dum expectamus diem, omnes essemus in carcere ; et præterea animæ piorum, etiam si subobscurè prospicerent Christum, tamen multa alia perspicue cernebant, et absolute in lumine erant. Imo vero, quo pacto, Calvini sententia, dici poterant esse in tenebris, vel in carcere, si in celo erant ? quis enim capiat, in celo esse tenebras et carcerem ?

Tertio, Calvini sententia seipsam destruit, nam ipse duo dicit. Primo, spiritus in carcere esse animas piorum expectantes Christum, et istis Christum annuntiasse gaudium. Secundo dicit, Christum tenuisse suam prædicationem animas impiorum, et hoc significari illis verbis : *Qui increduli fuerunt aliquando cum fabricaretur arca*. At Petrus de iisdem loquitur ; sic enim ait : *His qui in carcere erant spiritu veniens prædicavit, qui increduli fuerunt aliquando etc.* Et in Græco est participium *ἀπειθήσαντες* *inobedientibus* seu *non credentibus*. Oportet igitur in eo carcere fuisse spiritus illos aliquando inobedientes, et si isti sunt spiritus impiorum ; oportet necessario, vel spiritus impiorum fuisse in specula cœlesti, vel illud *φυλακή*, non *speculam*, sed *carcerem* significare.

Ultimo accedit, quod hæc est sententia singularis et contraria omnibus Veteribus. Maneat igitur sententia Patrum, quæ docet, Christum in carcere inferni sanctis Patribus prædicasse.

Nunc id ipsum, quod ex Scripturis probavimus, ex Patrum traditione breviter confirmabimus. Ac primum habemus Symbolum Apostolorum ab hæreticis receptum, ubi post expressam sepulturam habetur *Descendit ad inferos* ; non sunt ergo unum et idem sepeliri, et descendere ad inferos. Nec potest dici, posteriorem sententiam esse repetitionem prioris. Nam Symbolum est compendium Fidei brevissimum, in quo summum vitium esset aliquid repeti. Nec potest esse posterior sententia explicatio prioris, quia explicaretur notum per ignotum.

Præter Symbolum, habemus duo Concilia : nam Toletanum IV, cap. 1. sic ait : « Descendit ad inferos, ut sanctos qui ibidem tenebantur, erueret. » Et Lateranense sub Innoc. III, cap. 1. « Descendit, inquit, ad inferos, resurrexit a mortuis, ascendit in cœlum, sed descendit in anima, resurrexit in carne, ascendit pariter in utroque. »

Præterea omnes Patres hoc docent. Thaddæus discipulus Domini apud Eusebium lib. I hist. cap. ult. prædicans Fidem Christi, inter alia hæc dicit : « Descendit ad inferos, et disruptit maceriem, quam in sæculo nemo disrupterat, qui descendit quidem solus, ascendit autem cum grandi multitudine. » Hæc de sepulcro intelligi nequeunt : neque enim corpus in sepulcro disruptit maceriem, nec inde ascendit cum multitudine ; loquitur igitur Thaddæus de descensu ad inferos, unde sanctorum Patrum multitudine cum Christo ascendit.

Ignatius in epist. ad Trallian. : « Vere, inquit, non hominum opinione crucifixus et mortuus est, videntibus cœlestibus, terrenis et iis qui sub terra detinebantur. » Item : « Descendit ad infernum solus, regressus autem est cum multitudine. » Justinus in Dial. cum Triph. conqueritur, a Judæis abrasum testimonium Hieremias, ubi dicebatur Dominus descendisse ad inferos, ut liberaret mortuos suos.

Irenæus lib. V, cap. 31. « Dominus, in-